

”A bloody phenomenon cannot be explained
by a bloodless theory.”

Studie av varför konflikten i Darfur utvecklats mot folkmord

Abstract

Denna uppsats inleder med att visa hur orsakerna bakom Darfurkonflikten till stor del ligger på strukturell nivå, det vill säga att socioekonomiska och politiska faktorer varit avgörande konfliktlösare.

Att konflikten i Darfur beskrivs som ”världens värsta humanitära katastrof” är dock uppsatsens huvudfokus. Uppsatsens utgångspunkt är nämligen att ovan nämnda strukturella konfliktorsaker ej fullt ut kan förklara varför konflikten fått en så våldsam utveckling som folkmord och etnisk rensning. Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv analyseras därför alternativa orsaker bakom våldsutvecklingen genom tillämpande av socialpsykologiska teorier kring identitet, hot- och fiendebilder.

Valda socialpsykologiska teorier illustrerar således hur identitetskonstruktion och negativa föreställningar om ”de andra” är centrala aspekter i Darfurkonflikten där de etniska identitetsmarkörerna ”arab” och ”afrikan” växt sig starka de senaste åren. Tajfels kategoriseringsteori, Northrups eskaleringmodell och Azars PSC-teori är några av dessa teorier som kastar ljus över möjliga förklaringar till detta genom att sammanlänka olika faktorer bakom identitetskonstruktion. Återkommande teman här är rädsla, osäkerhet och icke uppfyllda grundläggande mänskliga behov såsom exempelvis ekonomisk- och politisk trygghet och social säkerhet.

Osäkerhet och rädsla för den egna gruppens identitet och överlevnad är således nyckeln till att förstå våldsutvecklingen i Darfur, där socialpsykologiska, men även till viss del strukturella, faktorer på olika sätt påverkar.

Nyckelord: Darfur, identitet, etnicitet, identitetskonstruktion, stereotyper, fiendebilder, socialpsykologi, konstruktivism

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte och frågeställningar.....	4
1.2	Avgränsningar	5
1.3	Disposition	6
2	Teori och metod	8
2.1	Strukturell nivå.....	8
2.2	Socialpsykologisk nivå.....	9
2.3	Metod och material.....	10
3	Strukturella konfliktorsaker	12
3.1	Socioekonomiska faktorer.....	12
3.2	Politiska faktorer	15
4	Socialpsykologiska perspektiv	18
4.1	Identitetskonstruktion, kategorisering och stereotypisering.....	18
4.2	Hot- och fiendebilder och rädsla	22
5	Sammanfattning och slutsatser	27
6	Referenser	30
	Bilaga1	32

1 Inledning

”When Allah made Sudan, he laughed” heter det i ett gammalt sudanesiskt ordspråk (<http://sudani.com/arab/proverbs>). Skrattade verkar det som om brittiska och egyptiska kolonisateurer också gjorde när de drog nuvarande gränser i Sudan i slutet av 1800-talet. Genom sina artificiella gränsdragningar skapade de nämligen ett land lika stort som västra Europa, vars nordliga områden karaktäriseras av öken medan de södra områdena består av sumpmarker och skog. Det är också därför som konflikten i Darfur till stor del bygger på en kamp om naturresurser.

Främsta anledningen till mitt intresse att skriva en uppsats om just konflikten i Darfur beror på att jag reagerat på hur konflikten i media porträtteras. Intrycket som förmedlas är ofta att pågående folkmord endast har strukturella ekonomiska och politiska förklaringar. Jag godtar endast till viss del denna förklaring. Jag anser nämligen att ekonomiska och politiska faktorer väl kan ligga bakom konflikten som helhet – men ej att dessa faktorer ensamt leder till en så extremt brutal konflikt som vi bevittnar idag. Andra faktorer måste också ses över för att kunna få förståelse för den våldsamma konfliktutvecklingen.

Bakgrunden till denna uppsats ligger därför i min jakt på vidare förståelse för hur konflikten kunnat utvecklas mot folkmord och etnisk rensning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Situationen i Sudan och regionen Darfur har utvecklats allt brutalare de sista åren. Trots att konflikten kan räknas som relativt långvarig, i och med att det förekommit rivalitet och osämja mellan konfliktens parter fram och tillbaka under långa perioder, är det dock främst under de sista åren som konflikten uppmärksammas internationellt på grund av vittnesmål om etnisk rensning och folkmord. FNs samordnare för humanitärt bistånd i Sudan, Makesh Kapila, beskrev i mars 2004 situationen som ”världens värsta humanitära katastrof” och rapporterade om systematisk avfolkning och drog paralleller till katastrofen i Rwanda 1994 (<http://www.totalforsvaret.se/sudan>). Huvudsyftet med denna uppsats är således att försöka finna förklaringar till konfliktens extrema våldsutveckling.

I media beskrivs ofta konflikten med strukturella förtecken, där ekonomiska och politiska konfliktmotiv dominerar. Orsaker till varför konflikten fått en så våldsam utgång skrivs det dock mer sällan om, men även här dominerar strukturella

ekonomiska eller politiska förklaringar. ”Kamp om jorden bakom massmord” är till exempel rubriken på en artikel i Dagens Nyheter (DN 040808).

Med övertygelsen om att flera faktorer än rent ekonomiska och politiska spelar in i denna blodiga konflikt, är det primära syftet med denna uppsats därför att försöka synliggöra andra möjliga förklaringsalternativ till pågående massmord.

Detta kommer jag försöka göra genom att i inledande avsnitt göra en empirisk översikt över situationen i Sudan och Darfur och visa hur de grundläggande orsakerna bakom Darfurkonflikten går att finna just på det strukturella ekonomiska eller politiska planet. Detta i syfte att i nästkommande kapitel gå djupare in på andra möjliga faktorer som kan ge en förklaring åt själva konfliktspiralen.

Eftersom konflikten ofta beskrivs som etnisk har jag valt att se närmare på olika identitetsaspekter och de socialpsykologiska processer som till exempel ”etnicitet” och ”identitet” för med sig.

Min förhoppning är således att jag genom denna uppsats kommer kunna kasta mer ljus över olika socialpsykologiska förklaringsfaktorer på mikronivå och därigenom påvisa hur, och i vilken grad, dessa påverkat våldsutvecklingen i pågående brutala konflikt. Detta hoppas jag på så sätt kan tjäna som komplettering till tidigare forskning som görs, och har gjorts, på strukturell makronivå med fokus på främst ekonomiska och politiska konfliktfaktorer. Detta i tro om att konflikten i Darfur endast på sikt kommer kunna lösas om processerna bakom dess våldsutveckling tolkas och förstås ur samtliga dimensioner.

Min övergripande frågeställning inför denna analys är således: *Vilka bakomliggande faktorer kan förklara att konfliktutvecklingen i Darfur blivit så våldsamt?*

Eftersom jag kommer försöka hitta dessa förklaringar på socialpsykologisk mikronivå, utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv, kommer jag därför försöka besvara följande mer konkreta frågeställningar: Vilken roll spelar identiteter och identitetskonstruktion i våldsutvecklingen? Hur har dessa uppkommit?

1.2 Avgränsningar

Som tidigare nämnt kommer denna studie fokusera på socialpsykologiska förklaringsteorier till varför konflikten utvecklats så brutalt. Jag vill dock även ägna viss uppmärksamhet åt de strukturella faktorerna, där jag främst kommer fokusera på socioekonomiska och politiska faktorer. Detta eftersom jag anser att strukturella faktorer på makronivå trots allt ligger bakom konflikten, dock ej att de ensamt kan förklara våldsutvecklingen.

Valet att göra denna avgränsning beror på att jag anser det som mer intressant att mer på djupet utveckla de socialpsykologiska teorierna i Darfurkonflikten eftersom

tidigare forskning till största delen mest fokuserat på enbart på strukturella faktorer på makronivå. Förhoppningen är därför att jag med detta fokus kommer kunna bidra med ett lite annorlunda perspektiv än det som vi dagligen matas med genom diverse konfliktrapportering från området.

Vidare val av avgränsning för denna studie ligger i att både så kallade ”strukturella” och ”socialpsykologiska” teorier innefattar en mängd olika faktorer. För att göra studien överskådlig har jag dock valt det jag anser mest intressant och relevant för fallet Darfur – och som Schulz uttrycker det: ”Varje krig är ett komplext samspel mellan olika variabler och varje konflikt måste därför beskrivas utifrån sina egna förutsättningar.” (Schulz 2002:45). Det finns med andra ord ingen övergripande förklaringsmodell när konflikter skall analyseras. Därför har jag tagit mig friheten att i studiens strukturella del, där jag avser belysa orsakerna bakom konflikten på ett generellt plan, följa stundande teoretiska trend (ibid: 46) och främst se till socioekonomiska och politiska faktorer. Eftersom analys av konfliktorsakerna ej är uppsatsens primära fokus, tas dock ingen direkt hänsyn till de olika teoretiska inriktningar som finns vilka lägger olika vikt på olika konfliktbetingelser. En inriktning fokuserar till exempel mest på hur resursknapphet och fattigdom spelar in som konfliktorsak. En annan inriktning fokuserar på själva utveckling- eller moderniseringsprocessen bidrar till konflikt (ibid).

Vad gäller de socialpsykologiska faktorerna har jag begränsat mig till att fokusera kring identitet och etnicitet. Beroende på teoretisk inriktning finns här olika analysmöjligheter. Essentialismen poängterar till exempel hur identitet och etnicitet är centralt i en konflikt, beroende på ”urgammalt etniskt hat” som historiskt alltid funnits parterna emellan där våld mot ”den andre” ses som naturligt och legitimerar och motiverar våld (ibid:61).

Motsatsen till essentialismen är instrumentalismen som ser identitet och etnicitet som en form av en politisk resurs, genom vilket politiskt och ekonomiskt missnöje uttrycks (ibid:66). Jag har dock valt att begränsa denna studie till det konstruktivistiska perspektivet – där identitet och etnicitet ses som skapade fenomen genom olika processer, vilka beskrivs utförligare i nästa kapitel. Därför har jag också valt att avgränsa studien till identitetsbegreppen ”araber” respektive ”afrikaner” i syfte att skildra denna identitetskonstruktion i konflikten och går därför inte så djupt in på stamtillhörighet etcetera.

1.3 Disposition

Studien inleds med en utförlig beskrivning och genomgång av de teorier som kommer ligga till grund för analysen samt en motivering och beskrivning av material och metodval. Därefter görs en empirisk översikt av situationen i Sudan och Darfur,

grundad på nämnda strukturella analysfaktorer för att fastställa möjliga orsaker bakom konflikten i sin helhet.

Sedan följer ett längre kapitel som utgör studiens kärna och som med socialpsykologiska teorier om identitetskonstruktion och föreställningar om ”de andra” försöker finna förklaringar på varför konflikten utvecklats så brutalt. Studien avslutas med en sammanfattande diskussion med dragna slutsatser om varför konflikten utvecklats mot folkmord och etnisk rensning.

2 Teori och metod

Konflikten i Darfurområdet skulle kunna analyseras ur en mängd olika perspektiv med flera olika konfliktteorier som grund. Mitt syfte är dock att försöka finna förklaringar till den brutala våldsutvecklingen i konflikten, där jag främst ämnar fokusera på identiteternas roll och påverkan i konfliktförloppet. Detta har gjort att jag valt att utgå ifrån konstruktivismen eftersom jag anser att denna teoribildning ger ett intressant analysperspektiv på de processer bakom identitetsaspekterna. "Identity is a discourse of (not) belonging, similarity and difference, which is continually negotiated and renegotiated within a given localised social context." som Galasinska & Galasinski uttrycker det (2003:858). Identiteterna ses med andra ord som sociala konstruktioner under ständig omkonstruktion och vidarekonstruktion (Hall 2003:115) där "[...] one's social identity is a product of the social relations one is embedded in." (Van Houtum 2001:132). Detta ser jag som centralt i varför den etniska identitetstillhörigheten exempelvis växt sig stark just nu i Darfur.

Denna teoretiska inriktning lägger sålunda ej enbart fokus på förklaringsfaktorer på makronivå utan ser också till förklaringsmöjligheter på mikronivå genom sin syn på identiteter som en social process genom vilken människor konstruerar identiteter (Schulz 1996:51). Det som jag ser som intressant och relevant med detta är att teorin förespråkar att fokus bör ligga på samspelet mellan dessa båda nivåer för att bäst förstå hur identiteter konstrueras (Kinnvall 2003:12). På detta sätt ger konstruktivismen inte bara spelrum till strukturella faktorer utan även till de socialpsykologiska förklaringarna vilket är denna uppsats röda tråd.

Här en mer djupgående beskrivning och genomgång av det teoretiska ramverk jag kommer hålla mig inom under vidare analys:

2.1 Strukturell nivå

Första delen i konfliktanalysen kommer kort belysa de generella strukturella faktorerna bakom och i konflikten i samband med min inledande empiriska översikt av den historiska, såväl som nutida, situationen i Sudan och Darfurregionen.

Rent generellt kan alltså en strukturell konfliktanalys sägas koncentreras kring den ekonomiska, sociala och politiska organiseringen i landet och sätta fokus på att spåra eventuella spänningar mellan olika samhällsgrupperingar som uppkommit på

grund av kamp om otillräckliga resurser vilket kan leda till konflikt (Woodhouse 1996:137).

På denna analysnivå använder jag mig därför av Edward Azars teori om protracted social conflict (PSC), vilket bygger på idén om att strukturella faktorer är huvudorsaken bakom konflikter där uteblivna "basic needs" spelar en avgörande roll. Befolkningens behov av t. ex. säkerhet, ekonomisk utveckling, yttrande- och religionsfrihet kan således utlösa en konflikt - i fall där styrande institutioner ej lyckas tillgodose dessa behov (Azar 1990:7-45).

Som tidigare betonats kommer denna analysnivå ej vara uppsatsens primära fokus. Dock anser jag det vara av stor vikt att ändå belysa denna nivå i det empiriska översiktskapitlet för att få en bättre bild av hur situationen varit, och är, på det socioekonomiska och politiska planet och hur detta bidragit till konflikt samt se dess inverkan på, och samband mellan, socialpsykologiska faktorer som exempelvis identitetskonstruktioner.

I inledande kapitel kommer jag därför fokusera på olika strukturella underkategorier, vilka jag valt att dela in i två grupper: socioekonomiska och politiska. Denna indelning är gjord för att göra studien mer överskådlig, och bygger på den mest vanliga kategoriseringen av konfliktfaktorer (Schulz 2002:46).

2.2 Socialpsykologisk nivå

Studiens andra del, vilket också utgör uppsatsens kärna, kommer vara av socialpsykologisk karaktär.

På denna analysnivå ligger tyngden på de kulturella och djupt förankrade vi- de konstruktioner, kollektiva identiteter och fiendebilder.

Liksom på den strukturella analysnivån finns här diverse inriktningar som alla fokuserar på olika perspektiv inom socialpsykologiska aspekter av identitetsprocesser. Men de teoretiker jag främst kommer referera till är Azar, eftersom han till viss del kopplar samman tidigare nämnda "basic needs" på strukturellt plan med behov på socialpsykologiskt plan där identitet anses uppfylla individens sociala behov (Azar 1990:40).

Henry Tajfel som står sedan i spetsen för social identitetsteori, och menar att socialpsykologi bör ses som studier av sociala situationer där: "[...] longlasting or temporary identifications with some groups, and differentiation from others, bring about a large variety of forms of collective behaviour which can range from a carnival organized by an ethnic minority to deep rumblings capable of shaking up a whole social system." Tajfel påvisade med detta förekomsten av vad han kallar en kategoriseringsprocess, i vilken oftast en positiv bild av den egna gruppen skapas som bygger på känslan av gemenskap och tillhörighet, emedan en mer negativ bild av den eller de andra grupperna skapas. (Tajfel 1984:712).

För att se hur denna kategorisering och identitetskonstruktion vidare spelar in på våldsutvecklingen, används Donald Horowitz, Elisabeth Crighton, Martha Mac Iver, och Donald Rothchild teorier som fokuserar på olika typer av rädsla- och hotbilder som kan förekomma i identitetssammanhang. Horowitz med flera bygger nämligen vidare på vilken effekt kategorisering får i och med att negativa bilder av ”de andra” lätt framkallas och hotbilder byggs upp. Hotet från den andra gruppen kan leda till *fear of extinction*¹ av den egna kollektiva identiteten genom den egna gruppstillhörigheten, vilket grundar sig på bilden av att tillhöra en utsatt och sårbar etnisk grupp (Crighton & Mac Iver 1991: 127). Rädslan för hotet att förlora sin identitet härstammar från en historia – verklig eller föreställd - av förföljelse, förnedring, känsla av underlägsenhet eller olika typer av diskriminering av den egna gruppen. Dessa psykologiska upplevelser, minnen eller känslor av förlorad värdighet och självrespekt kallar Rothchild för den ”patologiska dimensionen” av etnicitet (Rothschild 1995).

Dessa olika krafter i identitetsprocesserna analyseras alltså i syfte att se hur de kan leda till extrem våldsutveckling. Detta kompletteras sedan av Terrel Northrups eskaleringsteori som ligger på ett mer konkret psykologiskt plan genom att denna teori illustrerar vilka mekanismer som hot- och fiendebilder av ”de andra” kan utlösa (Northrup 1989:69-74).

Bildandet av uppfattningar kring identitet och tillhörighet och dess roll i våldsutvecklingen är således den röda tråden i den socialpsykologiska analysen av konflikten i Darfur, där jag för överskådlighetens skull valt att dela in kapitlet i två avsnitt grundade på nämnda fenomen: *Identitetskonstruktion, kategorisering och stereotypisering* samt *hot- och fiendebilder, myter och rädsla*.

Tidigare forskning inom ämnet visar på att de olika faktorerna ofta överlappar varandra. Detta är dock något jag ser som en fördel eftersom jag strävar efter att försöka komplettera den strukturella analysdimensionen i kapitel tre. Genom att gå in mer på djupet med resonemangen som helhet, kommer jag därför inte skilja de olika fenomenen åt för mycket trots gjorda uppdelning.

2.3 Metod och material

Ovan nämnda teorier kommer således utgöra grunden för min fallstudie av pågående konflikt i Darfur. För att se vilka olika faktorer som ligger bakom pågående våldsutveckling i Darfur kommer fallstudien utföras genom kvalitativ analys av diverse sekundärmaterial, bestående av olika rapporter gjorda av utsända från olika internationella organ och medier. Eftersom någon litteratur som direkt anknyter till pågående konflikt i Darfur ej går att finna, har jag fått begränsa mig till detta material. Detta försvårar givetvis min analys, men jag ser ändå mitt begränsade empiriska

¹ förintelse eller utdöende

material som tillräckligt, tack vare de primära källorna, i form av intervjuer och berättelser direkt från folket i Darfur, som finns med i dessa rapporter.

Bearbetningen av mina empiriska källor görs genom applicering av ovan nämnda teorier, grundat på främst på litteratur kring identitetskonstruktion. Eftersom jag har som mål att försöka finna förklaringar till hur konflikten fått så dramatisk och brutal utgång, omnämnd i termer som folkmord och etnisk rensning, avser jag genomföra detta med en kombinerad teorikonsumerande och teoriprovande metod (Esiasson et al 2003:40). Detta på grund av att jag inte enbart är ute efter att försöka förklara vad som hänt och händer i Darfurkonflikten genom utvalda teorier, utan kommer även till viss del pröva dessa genom komparation av strukturella och socialpsykologiska förklaringsalternativ. Detta med förhoppning om att i uppsatsens sista kapitel kunna dra en slutsats om, och på vilka grunder, de olika teorierna kan stärkas, försvagas eller se om någon av de olika teorierna visar sig vara mer framgångsrik än någon annan.

Som tidigare nämnt verkar det som om strukturella förklarings teorier är de mest dominerande när Darfurkonflikten beskrivs i media och övrig rapportering. Det kommer därför bli intressant att se hur de socialpsykologiska teorierna kommer kunna appliceras i min analys. Jag ser dock viss problematik i min socialpsykologiska analysdel. Jag har till exempel avgränsat studien till konstruktivistisk tolkning av identitet och etnicitet, vilket gör att jag upplever att det blir en spänning mellan verklighet och analys – jag tolkar pågående massmord genom konstruktivistiska glasögon och kan logiskt styrka vissa teorier om varför konflikten utvecklats i denna riktning. I verklighetens Darfur antar man säkerligen inte denna hållning, där konfliktutvecklingen istället tyder på att befolkningen anammar en essentialistisk hållning till sin och ”den andres” identitet. Vidare är analysen också av hermeneutisk karaktär (Esiasson et al 2003:245), det vill säga jag intar en tolkande position gentemot mitt material. Detta för att mitt mål är att försöka förstå de olika processer människor går igenom vad gäller identitet och uppfattningar om ”vi- och de” och hur dessa spelat in i konfliktutvecklingen. Jag är medveten om att detta tolkningsmoment kräver viss subjektivitet, där jag liksom läsaren måste ifrågasätta huruvida jag tolkat rätt eller ej. Hur skall exempelvis jag kunna tolka eventuellt existerande hotbilder av ”araber” eller ”afrikaner” – något som i de flesta fall är en undermedveten process som kanske till och med sudaneserna själva är omedvetna om? Här menar dock Thurén att hermeneutiska tolkningar ej kan anses vara ”rätt” eller ”fel”, just beroende på att de bygger på tolkningar av människors känslor eller upplevelser. De innebär dock viss grad av osäkerhet (Thurén 2002:47-48) vilket jag här också vill poängtera. Det är således mina antaganden om, och tolkning av, befolkningen i Darfurs känslor och konstruktioner kring identitet, rädslor, fiendebilder etcetera som kommer avgöra analysens resultat. Vad som gör dem trovärdiga är dock att jag anser kunna stödja dessa antaganden genom hänvisning till de identitetsteorier som finns, beskrivna i föregående avsnitt.

3 Strukturella konfliktorsaker

För att förstå våldsutvecklingen i Darfur krävs först en förståelse för de ursprungliga konfliktorsakerna. Därför inleder jag här med en tillbakablick på områdets historia, utveckling och nuvarande situation baserad på strukturella faktorer nämnda i föregående kapitel. På denna analysnivå betonas och studeras därför främst hur kampen om resurser kan leda till konflikt där fokus kommer ligga på socioekonomiska och politiska faktorer;

3.1 Socioekonomiska faktorer

För att se vilka socioekonomiska faktorer som kan ligga bakom Darfurkonflikten behövs en kortare tillbakablick på historien göras, eftersom historien bland annat skildrar tidigare konflikter och dess orsaker vilka på olika sätt påverkar dagens konflikt.

Sudan är det största landet i Afrika och gränsar till Egypten i norr, Eritrea och Etiopien i öst, Uganda, Kenya och Kongo i söder samt Chad och Libyen i väst². Antalet invånare är cirka 39 miljoner och av dessa ungefär 32 procent i städerna, 68 procent på landet och ungefär 7 procent lever nomadliv (Report of international commission of inquiry of Darfur to the UN Secretary General: 17). Själva Darfurområdet beräknas vara lika stort som Frankrike.

1650 bildades ett sultanat i Darfurområdet vilket slutligen föll i händerna på brittiska kolonistörer 1917 och inkorporerades på så sätt in i Sudan som blivit koloniserat tidigare (Report of the international commission of inquiry of Darfur to the UN Secretary General 2005:20). Regionen var då bebodd av olika stammar vars struktur och indelning fortfarande existerar.

Några av dessa stammar var bofasta och levde av jordbruk och några levde mer av boskapsskötsel. De stammar som sysslade med jordbruk var och är främst Fur, Barni, Tama, Jebel, Aranga och Masaalit. De stammar som arbetade med boskapsskötsel var främst Rhezeghat och Zaghawa. Övriga stammar var främst nomader och levde också av boskapsskötsel, till vilka bland annat Taaysha, Habaneya, Beni Helba och Mahameed hörde (ibid 20).

² Se bilaga 1

Hur landområden delades upp och ägdes av dessa stammar var inte exakt geografiskt bundet. Men rent generellt så kan man utläsa vilka områden som ansågs, och till viss del idag också anses, tillhöra en viss stam. "Dar" betyder nämligen "hemland", så Dar Zaghawa som ligger i västra Darfur refererar alltså till "Zaghawastammens hemland". Att just "Darfur" betyder "Furstammens hemland" har att göra med att furstammen har sitt hemland i de centrala regionerna (ibid).

Genom historien har dessa olika landområden alltså kollektivt tillhört respektive stam. Tvister löstes genom stamhövdingarna. Detta ändrades dock på sjuttioalet, när individuellt jordägande blev möjligt. Denna reform gjorde att alla som ägde och förvaltade jorden under minst ett år kunde begära från staten att bli dess ägare. De som ej hade någon jord att förvalta, kunde erhålla ett stycke jord mot uppvisad lojalitet gentemot staten (ibid:21).

Att dessa ägandereformer banade väg för problem när torkan drabbade området under sjuttio- och åttiotalet är därför uppenbart, eftersom den nu annorlunda jordindelingen ledde till intensiv kamp om de redan knappa resurserna. Speciellt hård blev kampen mellan jordbrukarna och boskapsdrivarna just eftersom nomadstammar som drev boskap vandrade över marker i jakt på bete och vatten som tillhörde jordbrukarna (ibid).

Ur socioekonomiskt perspektiv spelar denna indelning av jord relativt stor roll eftersom just "kampen om jorden" är den mest förekommande konfliktorsaken som nämns i samband med Darfur. Dagens Nyheter skriver till exempel "Kamp om jorden bakom massmord [...]. Skilda sätt att utnyttja jorden har i hundratals år skapat motsättningar mellan människor i norra och södra Darfur (DN 040808). Att dispyten mellan bönder och nomader tagit fart den sista tiden kan härledas till att Darfur drabbats särskilt hårt av torka och ökenutbredning vilket fört med sig en desperat kamp om jord, gröda och vatten (African Confidential 2004:6).

Kampen om de knappa resurserna, i kombination med faktumet att Sudan i sig rankas som ett lågutvecklat land, och hör till kategorin LDC³ och kommer på 139 plats i UNDPs utvecklingsindex⁴, skildrar tydligt hur konflikten kan förklaras ur socioekonomiskt perspektiv. Vidare är också Darfur som region speciellt fattig, delvis beroende på att huvudstaden ligger i norra Sudan medan Darfur ligger i "utkanten"⁵, men också på att regionen under åren blivit ekonomiskt marginaliserat. Subventionerna har minskat drastiskt under de sista decennierna, där till exempel gamla utvecklingsprojekt för jordbruk och boskapsskötsel regionen helt ställts in (ibid).

Azar uttrycker hur "It is the denial of basic human needs that finally emerges as source of conflict [...]" (Azar 1990:33). Till dessa grundläggande behov hör i första hand just socioekonomiska faktorer. Ovan nämnda statistik och exempel visar på utbredd fattigdom, vilket i kombination med marginalisering i form av exempelvis uteblivna subventioner från regeringen, väl tjänar som möjlig konfliktorsak och visar

³ Least Developed Country

⁴ Se 2004 Human Development Report på <http://www.undp.org>

⁵ Se bilaga 1

tydligt hur dessa behov ej tillgodosetts. De grundläggande behoven måste nämligen enligt Azar tillgodoses på det politiska planet för att konflikt ej skall utbryta (ibid). De indragna statliga subventionerna som drabbade Darfur blev ett bevis för befolkningen hur deras akuta grundläggande behov ej uppfylldes.

I sådana situationer menar Azar med flera att individer och grupper söker andra sätt att uppfylla dessa grundläggande behov. Ett sätt att uppfylla dessa behov kan vara att söka större säkerhet genom större gruppsammanhållning, vilket utvecklas mer i nästa kapitel om socialpsykologiska faktorer. För att skildra hur ekonomiska problem kan leda till konflikt vill jag ändå redan här hänvisa till faktumet att de arabiska nomadstammarna bildade "The Arab Gathering" och de afrikanska stammarna skapade "the African Belt" som ett uttryck för frustration och missnöje över rådande ekonomiska situation (ibid:22). Dessa indelningar kom att leva kvar och successivt förstärkas under 1990-talet vilket ledde till vidare oroligheter. Vikten av stamtillhörighet ökade och skillnaderna mellan "afrikan" och "arab" kom att hamna allt mer i fokus (ibid).

I takt med att regeringen också började stödja den arabiska militären "Mulahleen" eller "Janjaweed" i Darfur spädde konflikten på mellan speciellt Furstammen och araberna. Istället för att försöka lösa konflikten genom medling och fredsförhandlingar, och se till att de socioekonomiska behoven bland Darfurs befolkning tillgodosågs, svarade regeringen med att istället beväpna olika arabiska stammar (HRW 2004:8).

När sedan de två rebellgrupperna i Darfur, the Sudan Liberation Army (SLA) och the Justice and Equality Movement (JEM) började organisera sig mot den sudanska regeringen under 2001 och 2002 var konflikten ett faktum (Report of the international commission of inquiry of Darfur to the UN Secretary General: 23). Värt att notera är att dessa rebellgrupper, bestående av huvudsakligen medlemmar från Fur, Masalit och Zaghawastammarna, förde en agenda mot regeringen som förespråkade Darfur som område. Det vill säga rebellgrupperna förde ej en kamp för sina egna etniska folkstammar utan för Darfur som helhet och för en bättre ekonomisk situation för alla parter (ibid).

Jag anser dock att utrymme för andra socioekonomiska faktorer också måste ges. Kritik riktas också ofta mot att analysera konfliktorsaker ur ett för snävt ekonomiskt perspektiv, eftersom detta mer eller mindre innebär att konfliktens parter anses handla rationellt och nyttomaximerande (Schulz 2002:48). Konflikten ses i så fall som ett resultat av ekonomiskt tänkande för att uppnå ekonomiska mål – i Darfurs fall skulle "araberna" med detta tankesätt välja att gå in i konflikten för att komma över mer jord och därmed ekonomisk trygghet. "Afrikanerna" skall på dessa grunder ha valt att gå med i rebellstyrkorna för att uppnå bättre ekonomiska förutsättningar genom att sätta press på regeringen. Detta kan till viss del ses som en logisk förklaring bakom konflikten – förutom om konfliktparterna skall ses som rationella och nyttomaximerande. I sådana fall är konflikt och krig knappast i linje med nyttomaximerande, med tanke på alla människor som dödas, och all industri, infrastruktur och övriga resursers som förstörs i dess väg (ibid).

Alternativa ekonomiska förklaringar går att finna genom moderniseringsteorin, där ojämna utveckling i ett land anses bädda för spänningar mellan grupper (Horowitz 1985:101). Nämnade ägandereformer som genomfördes i Sudan och Darfur på 70-talet och framåt stödjer till viss del denna teori, eftersom den menar att hastiga sociala förändringsprocesser kan vara konfliktalstrande (Schulz 2002:48). Men denna teori känns föga övertygande med tanke på att Sudan trots allt hör till de generellt minst moderniserade och utvecklade länderna i världen – liksom många av de andra länderna som erfarit konflikter av Darfurs art (Horowitz 1985:103).

Alternativt kan Darfurkonflikten tolkas vara en reaktion på att det finns pengar att tjäna – där de socioekonomiska orsakerna i grunden utgörs av stridande parters sätt att söka legitimitet för ”krigiska ambitioner” där plundring och girighet innebär praktiska möjligheter för inblandade (Schulz 2002:50). Socioekonomiskt missnöje bland befolkningen utgör genom detta perspektiv endast en ”diskurs” vilken utnyttjas för att erhålla stöd och få människor att involvera sig i konflikten. Tydligt exempel på detta ses också i Darfur i faktumet att arabiska militärer erbjudits mark som belöning för sitt deltagande i konflikten (HRW 2004:8-9). Vissa källor menar också att nyrekryterade till Janjaweed får en summa pengar samt att deras släktingar blir garanterade ekonomiskt stöd från regeringen om den rekryterade skulle omkomma i strider (ibid:24).

Sammanfattningsvis finns det alltså flera aspekter i de socioekonomiska konfliktorsakerna som skulle kunna analyseras närmare för att identifiera mer exakta orsaker. I denna övergripande studie av Darfurs konfliktorsaker känns det dock mest relevant att se på konfliktorsakerna som en blandning av diverse nämnda faktorer som resursknapphet, modernisering men kanske framförallt på att konflikter kan vara en lönande industri i sig.

3.2 Politiska faktorer

Sedan Sudan blev självständigt från brittiskt-egyptiskt styre i januari 1956 har landet pendlat mellan militära regimer och demokratiskt styre. Efter de första två åren av demokratiskt styre, kom generalen Abbud till makten genom en statskupp. Abbud stödde spridningen av islam och arabiska, till vilket det fanns motstånd till i södra delarna av landet där också de första striderna tog fart (HRW 2004:18).

1965 tog Mahjub över styret, vilket endast varade i tre år på grund av sin regerings misslyckande vad gällde implementering av utlovade reformer. En grupp militärer tog därefter över, ledda av Al-Nimeiri, vilka införde en enparti-regering byggd på socialistisk ideologi – men som senare ändrades till politisk islam (ibid).

Denna regering gav södern ett visst mått av autonomi, vilket grundade en fred mellan rebeller i norr och söder som varade i elva år. Under sina sista år vid makten tog dock Al-Nimeiri ett fastare tag om sitt styre, genom att säkra norra Sudans åtkomst av södra Sudans oljetillgångar och därmed dra tillbaka söderns tillstånd av autonomi. Under 80-talet infördes Sharia lagar, gällande för hela Sudan. Dessa reformer ledde till starka reaktioner i södern vilket ledde till att ytterligare ett krig mellan norr och söder bröt ut 1983 (ibid).

Inte förrän i april 1985 avgick president Nimeiri, som då suttit sex år vid makten. Den regering som tog över varade i mindre än fyra år och kämpade förgäves för en fred i södra delen av landet.

Nästa president i ledet blev generalen El-Bashir som tog över 1989 genom en statskupp organiserad i samarbete med det Muslimska Brödrskapet. Många sudaneser tvingades genom detta maktskifte i exil, egendom konfiskerades, politiska partier förbjöds, och juridiska system anpassades mer efter regeringens version av politisk islam (ibid 19).

Innan denna regering kom till makten i Sudan uttryckte många araber i Darfurområdet hur de kände sig diskriminerade som minoritet i området och bildade en så kallad arabisk allians⁶, som hade som mål att etablera en arabisk politisk dominerande ställning i området och förbättra sina ekonomiska förutsättningar (HRW 2004:7). Sedan El-Bashirs maktövertagande 1989 kom också de olika administrativa och institutionella systemen förändrats till fördel för araberna, både ekonomiskt och politiskt. Fur, Masalit och Zaghawa befolkningen känner sig därför marginaliserade och känner att araberna ges bättre politiska såväl som ekonomiska förutsättningar (ibid). Som svar på detta bildade därför rebellgrupperna SLA och JEM⁷ och sprickan mellan ”araber” och ”afrikaner” som tidigare mest legat på ett ekonomiskt och socialt plan, kom således att sprida sig även på den politiska nivån.

Azars teori om hur ej uppfyllda ”basic needs” kan leda till konflikt beskrevs i föregående avsnitt om ekonomiska icke tillgodosedda behov på det politiska planet. Om ett land styrs av en dominerande grupp som dels begränsar övriga samhällsgruppers politiska möjligheter och dessutom visar prov på inkompetens och ej uppfyller akuta krav från befolkningen är detta många gånger en potentiell konfliktutlösare (Azar 1990:38). När rebellgrupperna i Darfur formades för att sätta press på regeringen, blev regeringens svar att rekrytera arabiska militärer i området och uppmuntra militärt engagemang mot belöning i form av jordegendom (ibid:2). Konfliktorsakerna kan sålunda sägas mer än någonsin ligga på det politiska planet i och med att denna strategi leder till ökad etnisk polarisering.

Varför regeringen antog denna strategi beror enligt de flesta rapporter på att regeringen mer eller mindre blev tagna på sängen av rebellgruppernas styrka och intensitet i de attacker de utförde mot bland annat olika regeringsinstitutioner i Kutum, Tine och El Fashir. När rebellerna dessutom lyckades lägga beslag på en stor

⁶ ”Tujammo al Arabi”

⁷ Se kap 3.1

vapenarsenal insåg regeringen att de var tvungna att snabbt slå tillbaka. Regeringen upplevde ett tydligt hot mot regimen och såg sin egna politiska makt vara under fara (HRW 2004:23). Problemet var dock att största delen av regeringens militära styrka var baserad i södra Sudan. Därför beslutade regeringen att förflytta dessa styrkor till Darfurs större städer. För att kontrollera byarna på landet, där de flesta rebeller uppehöll sig, började regeringen att rekrytera lokala arabiska stammar till uppgiften (Report of the international commission of inquiry of Darfur to the UN Secretary General 2004:24). Detta strödde salt i såren på tidigare spänningar och konflikter stammarna emellan. Dessa nya rekryter kom att kallas "Janjaweed"⁸ vilket är de som bedöms utföra de största brotten mot civilbefolkningen – regeringen tar dock officiellt avstånd från sitt samröre med dessa (ibid).

Säkerhet hör också in i "basic need"-gruppen. Azar menar att när politiska institutioner ej kan garantera befolkningens säkerhet leder detta ofta till konflikter eftersom folket måste förlita sig till andra former av säkerhet. Vittnesmål skvallrar om hur den sudanska regeringen ej uppfyllt dessa behov av säkerhet genom att regeringens militärer ej erbjuder skydd till civila flyktingar: "We went to the military, but they said 'Go away, if you come here then the arabs will come too and kill you and maybe kill us too, so go away.' That's why we came to Chad, because it was clear the government wouldn't protect us." (HRW 2004:25).

Regeringen i Sudan nekar alltså till anklagelserna om samröre med janjaweed. Trots detta finns fler vittnesmål som pekar på kopplingen dem emellan. Olika ledare för de afrikanska stammarna har till exempel informerat regeringsmakten om de grova brott mot civila som begås av janjaweed utan att få gensvar och löfte om skydd åt civila (ibid:26). Vidare har janjaweed tillgång till moderna vapen och annan militär utrustning, åker ibland i samma bilar som sudanesiska militären och supporteras ibland i sina attacker av sudanesiska militärer (ibid:25).

Att regeringen upplevde sin politiska makt som hotad när rebellstyrkor började organisera sig kan vidare härledas till den ovilja som uttryckts att "släppa greppet" om Darfur i rädsla för att andra småregioner i Sudan skall inspireras till uppror. Militära styrkor mobiliserades därför också i syfte att undvika "spillover effekt" (The Economist 040731).

Sammanfattningsvis så finns det, liksom på den socioekonomiska nivån, flera olika faktorer som kan spåras och sägas orsaka konflikten i Darfur. Genom denna generella analys är det svårt att dra några slutsatser om vilka faktorer som påverkat förloppet mer än andra. Tydligt är dock att konflikten har uppenbara socioekonomiska och politiska motiv – vilket styrker tidigare konfliktteorier och bekräftar också den bild av Darfurkonflikten som ges ibland annat media; Ekonomisk och politisk marginalisering av olika slag har lett till militära och rebelliska mobiliseringar i hopp om att få bättre ekonomiska och politiska möjligheter.

⁸ Traditionellt darfurianskt ord som står för "beväpnad bandit" eller "ridande djävul"

4 Socialpsykologiska perspektiv

Vad som ligger bakom konflikten i Darfur kan alltså klart förstås genom olika strukturella faktorer beskrivna i föregående kapitel. Med dessa förklaringsfaktorer kommer analysen gå vidare genom att se närmare på socialpsykologiska faktorer för att finna möjliga svar på studiens frågeställning om vad som har gjort att konflikten utvecklats så brutalt som mot folkmord och etnisk rensning. Syftet med detta kapitel är således att med hjälp av valda teorier, beskrivna i kapitel ett, analysera olika socialpsykologiska krafter som bidragit till konfliktens våldsamma utveckling för att senare i efterföljande kapitel väva samman dessa med de strukturella konfliktorsakerna för att därmed se hur och vilka slutsatser kan dras utifrån de båda analysperspektiven.

I denna analysdel kommer tyngden ligga på själva identitetskonstruktionen och dess olika former och uttryck i förbindelse med konflikten. Negativa föreställningar, hot- och fiendebilder om ”de andra” kommer studeras utifrån valda teorier som visar vilken central roll dessa spelar genom att de: ”Emphasise the role of culturally shared, profound ’we-they’ oppositions, the conceptualisation of enemies and allies, and deep-seated dispositions about human action stemming from earliest development” (Ross 1993:18).

Darfurkonflikten beskrivs ofta också med etniska förtecken. Men som tidigare poängterats kommer själva etnicitetens roll ej att vara huvudfokus i denna studie, utan bara i relation till de identitetsprocesser som beskrivs och analyseras. Här ett urval av dessa socialpsykologiska faktorer:

4.1 Identitetskonstruktion, kategorisering och stereotypisering

För att förstå en konflikts eskalering, intensitet och uttrycksformer är utan tvekan identitetskonstruktion ett centralt tema. Identiteternas roll i Darfurkonflikten kommer därför löpa som en röd tråd genom denna analysdel.

Själva ordet ”identitet” härstammar från latin och innebär faktiskt i grunden ”att vara lika” eller ”vara samma”. Detta visar på nödvändigheten hos människor att identifiera vilka vi är – genom att definiera vilka vi *inte* är. Denna betoning av likheter och olikheter beskrivs ofta i termer av ”vi-de” eller ”de andra” och kan ses som en central punkt i processen bakom identitetskonstruktioner. Människan måste

således skapa en bild av likheter och skillnader med andra människor för att kunna skapa sig en bild av sig själv. Identitet kan därför i sig sägas vara en känsla och uppfattning av tillhörighet och förståelse av vad som utmärker jaget eller den egna gruppen (Petersson 2003:48). Människans bild av andra människor blir därmed utfall av en kategoriseringsprocess grundade på ”likheter” och ”olikheter” (Riggins 1997:4-5).

Detta utvecklar bland andra Henry Tajfel och påvisar att förekomsten av denna kategoriseringsprocess, i vilken oftast en positiv bild av den egna gruppen skapas som bygger på känslan av gemenskap och tillhörighet, emedan en mer negativ bild av den eller de andra grupperna skapas. Denna kategorisering gör att individen anammar en bild av den egna gruppen som homogen och ser sig själv ha samma egenskaper som kollektivet, emedan medlemmar från andra grupper ses vara annorlunda än det egna kollektivet (ibid). På detta sätt kan ”vår” grupp lätt urskiljas från ”den andra” gruppen och på så sätt kan personer som ej tillhör den egna gruppen definieras. För att en positiv självbild av den egna gruppen skall kunna upprätthållas, förekommer det som oftast att skillnaderna mellan den egna och den andra gruppen överdrivs där den andra gruppen tillskrivs uttalade negativa egenskaper (Wethrell 1996:213).

En individs identitet kan enligt Tajfel alltså sägas bestå av två olika komponenter: den personliga identiteten och gruppidentiteten. Detta innebär alltså att vi ser oss själva inte enbart beroende på vilka vi är, utan också beroende på vilken grupp vi tillhör (Bar-Tal 2000:79).

Identitetsbegrepp i förbindelse med Sudan och Darfur är en komplex historia. Tidigare kapitel redogjorde för landets och områdets etniska historia och utveckling, med de olika folkstammarna som utgångspunkt. För att förenkla diskussionen något, i hänsyn till uppsatsens omfångsram, kommer fokus dock ligga på de generaliserande identitetstermerna ”afrikan” och ”arab”, vilka dock numera används flitigt både inom landet och internationellt för att skilja konfliktens parter åt.

I diverse rapporter och artiklar om situationen i Darfur framkommer nämligen tydligt hur vikten av stamtillhörighet markant ökat, där sprickan mellan ”arab” och ”afrikan” växte i samband med den tidigare nämnda socioekonomiska och politiska marginalisering och polarisering som framförallt växte fram under 1990-talet⁹. Frågan är hur denna identitetsmarkering kunnat växa sig så stark och gått från att tidigare ha varit en symbolisk och passiv distinktion mellan olika stammar, till att bli en aktiv markör för vilken politisk och social sida man står på och i yttersta form legitimerar våld mot den andra gruppen.

Att grupper allierar sig med eller mot varandra är någonting fundamentalt inom vår sociala samvaro menar många. Tendensen att dela upp och jämföra i grupper påvisade också Tajfel genom sin kategoriseringsteori och som genom sina olika experiment visar hur lite det är som egentligen skall till för att vi skall gruppera oss och tillskriva sin egna grupp positiva egenskaper, samtidigt som den egna gruppen snabbt hittar negativa egenskaper hos den andra gruppen. Kanske mest

⁹ Se kap 3

anmärkningsvärt och intressant med detta resonemang är att Tajfels studier också visar att det finns en tendens att se sin egna grupp i positiva termer och den andra i negativa – även i fall där det ej finns någon kontakt mellan grupperna (Kecmanovic 1996:29).

I interna konfliktsammanhang som i Darfur, är det lätt att se hur detta selektiva informationsmönster kan leda till problem. Ur instrumentalistiskt perspektiv skulle detta exempelvis kunna betyda att folket bara tenderar att lyssna till sin egna grupps ledare, och den egna gruppens – kanske ibland – påstådda erfarenheter och interaktion med andra gruppen vilket kan utnyttjas i manipulativa syften av till exempel politiker. Ur konstruktivistiskt perspektiv, vilket också är denna uppsats teoretiska grund, kan dock effekterna av kategoriseringsprocessen snarare ses ge utrymme för att en felaktig och hotfull bild av ”de andra” målas upp och späds på utan några direkt skäliga grunder och på sikt bidrar till allvarlig våldsutveckling.

Förhållandet till ”de andra” har Todorov tagit upp i en liknande modell genom sin så kallade klassificeringsteori. Han menar att en grupps relation till den andra gruppen kan delas in i tre punkter. Den första punkten menar han är själva värderingarna av ”de andra” – är de ”goda” eller ”onda”? Punkt nummer två är hur långt det sociala avståndet mellan grupperna är, det vill säga hur olika varandra anser de sig vara? Den sista punkten är själva kunskapen grupperna besitter om varandra (Riggins 1997:5). Generellt innebär större avstånd mellan grupperna och större olikheter ökad rädsla och misstänksamhet mot ”de andra”.

Själva förhållandet till ”de andra” bygger i grunden på generaliseringar och förenklingar där den andra gruppen ses som homogen grupp, förutom kanske några enstaka personer i gruppen man känner personligen. Detta exemplifierar Riggins i sin jämförelse hur brittiska nybyggare kom till Kanada och gjorde sinsemellan stor skillnad på huruvida man var från Skottland, Wales eller England medan såg ”indianerna” som en stor enhetlig grupp utan att ta hänsyn till de olika stammarna. Indianstammarna i sin tur klumpade troligen också ihop britterna som en homogen grupp (Riggins 1997:5). I Darfur ses tydligt exempel på denna kategorisering och homogenisering av ”de andra” i faktumet att definitionen ”arab” och ”afrikan” är något som uppkommit under de senaste åren. Tidigare definierade sig folket i Darfur som antingen sudaneser eller darfurier alternativt som t. ex. som medlem av någon av de traditionella folkstammarna¹⁰ (HRW 2004).

En av förklaringarna till den ökade medvetenheten om den arabiska eller afrikanska identiteten och grupptillhörigheten nämndes tidigare i den strukturella delen av analysen där en förklaring kan ses ligga i regeringens beslut att rekrytera militärer från de arabiska stammarna för att bekämpa rebellernas uppror¹¹. Detta beslut ledde mer eller mindre medvetet till att späda på tidigare spänningar och rivalitet mellan stammarna om jordareal. De som nappade på regeringens erbjudande var dessutom till största delen nomader utan markegendom, som med största

¹⁰ Se kap 3.1

¹¹ ibid

sannolikhet såg sin chans att erhålla en bit jord i gengäld (Report of international commission of inquiry on Darfur to UN Secretary General 2004:24).

Dessa socioekonomiska och politiska faktorer, vilket utförligare beskrevs i föregående kapitel, spelar således onekligen in på själva identitetskonstruktionen. Detta bekräftar tydligt tidigare antaganden om att orsakerna bakom själva konflikten är av strukturell art. För att söka förklaringar till varför konflikten utvecklades mot folkmord och etnisk rensning måste dock närmare en studie av effekterna av identitetsaspekterna göras. Hur den etniska kategoriseringen av befolkningen påverkade konfliktutvecklingen vill jag därför exemplifiera genom Terrel Northrups beskrivning av den psykologiska process som uppkommer i en konflikt, där olika psykologiska faktorer kan göra konflikten mer och mer intensiv och svårlöst (Northrup 1989:69-74).

Northrup har nämligen utvecklat en så kallad "eskaleringsmodell" vilken kan appliceras på olika konflikter för att förstå mekanismerna bakom dess utveckling. Första stadiet mot eskalering är *hot*. Detta kan vara ett verkligt eller föreställt hot mot den individuella såväl som den kollektiva identiteten där konfliktens parter upplever att deras existens hotas av "de andra" (ibid:70), vilket utvecklas mer i nästa avsnitt.

Modellens andra stadium beskriver Northrup vara *förvanskning*, det vill säga upplevelsen av hot mynnar ut i aggressivitet och en defensiv ställning mot omvärlden (ibid:71)

Nästa stadiet i processen menar Northrup *obeveklighet* vara. Detta innebär en process där konfliktens parter faller in i ett mönster där man "[...] crystallising and hardening what is construed as self and non-self and the threat" (ibid). Detta i sig kan ses som en liknande process mot vilken en PSC utvecklas (Azar 1990) – vilka samtliga stadier gör den extremt svårlöst och brutal just på grund av dess ingrodna uppfattningar om "oss" och "dem". För att kunna bevara egna gruppens identitet blir således exklusion en nödvändighet, där det i bästa fall skapas bilder av de andra som präglas av misstänksamhet och misstro. I värsta fall leder detta till att en process av avhumanisering av den andra gruppen som på sikt gör att det ses som naturligt att utöva extremt våld mot "de andra" för att skydda sin egna grupp (Northrup 1989:71).

Sista stadiet i Northrups eskaleringsmodell är vad han benämner som *maskopi*, ett tillstånd av självklart samförstånd i gruppen i uppfattningen av "de andra" där konflikten i sig blivit del av deras vardag och identitet (ibid 72).

Vad som tydligt denna eskaleringsmodell visar är hur identitet många gånger säkerligen kan spela en avgörande roll när klimatet mellan olika grupper hårdnar där båda grupperna får en växande stark och negativ bild av "de andra". Utrotning av "de andra" kan således ses som den enda utvägen för egna gruppens överlevnad. I Darfur kan därför denna modell väl tjäna som illustration på processen bakom förändringen av relationen mellan olika stammar och hur etnicitet hamnar i fokus. Rothschild menar att : "The ethnic 'alien' becomes an outlet for anguish, despair, confusion and fear. The alien is likely to acquire oddly demonic characteristics." (Rothschild 1995:5). Ett bokstavligt exempel på detta i Darfurkonflikten är faktumet att arabiska militärer kallas för "janjaweed" vilket fritt översatt betyder "djävul med vapen på häst" (HRW

2004). Janjaweed uppges i sin tur referera till insektsgift när tilltalar "afrikanerna". Ett vittnesmål talar nämligen om hur janjaweed i sina attacker mot afrikanska byar skall ha skrikit: "We are going to evict you Nyanya [gift mot insekter]." (Report of international commission of inquiry on Darfur to UN Secretary General:130). Vidare rapporteras att andra nedsättande uttrycksformer på olika sätt brukas. I sina attacker mot civila har det rapporterats om att vanligt förekommande termer att beskriva och tilltala folket i de afrikanska stammarna är som "slavar" (ibid) – vilket indirekt syftar tillbaka på dessa stammars historiska erfarenheter av slaveri från kolonialtiden (ibid:31). Ett vittne berättar hur janjaweed utförde våldtäkter och samtidigt använde formuleringar som "You are Zaghawa tribes, you are slaves." (ibid:130). Det verkar överhuvudtaget finnas en syn bland janjaweed att afrikanerna är ett "lägre stående folk" som mer eller mindre "förtjänar våld": "You get this because you are black" och "You are very cheap people, you have to be killed."(ibid).

Fiende- och hotbilder är således centrala begrepp i denna identitetsprocess eftersom förekomsten av stereotypa uppfattningar om "de andra" ofta konstruerar ett hot (van Dijk 1997:61). Därför en lite närmare inblick i fenomenet:

4.2 Hot- och fiendebilder, myter och rädsla

För att bena ut och klargöra vilka hotbilder och uppfattningar om rädsla och osäkerhet som finns bland konfliktens parter, här en summering genom indelning i de två vanligast förekommande hoten:

Det första hotet som kan ses som vanligt förekommande i konflikter likt den i Darfur är så kallad *fear of domination* (Horowitz 1985:190). Här ses den andra gruppen utgöra en fara för den egna gruppens normer, religion, ekonomi och sociala struktur och levnadssätt (van Dijk 1997:61-62). Konkret exempel på detta i Darfur kan uttydas i de afrikanska stammarnas fruktan för arabisk politisk och ekonomisk dominans¹². Denna spädades på i olika omgångar, till exempel när regeringen beväpnade araber och gav dem löfte att erhålla jord vid trogen tjänstgöring inom militären mot de afrikanska rebellerna¹³. Politikerna spelades således ut de etniska rollerna genom att ge araberna ett så kallat "group worth" (Horowitz 1985:167) – tack vare sitt etniska ursprung belönade regeringen araberna med möjlighet till tjänstgöring inom militären med möjlighet till bonus i form av jordegendom.

Rädsla för dominans kan också spåras hos den arabiska sidan – arabiska folkstammar är trots allt i minoritet i Darfur och kände sig säkerligen hotade när de afrikanska stammarna bildade rebellstyrkor mot den arabiska regeringsmakten. Både civila och militärer i regeringen såg rebellernas kamp i Darfur som ett uttalat hot mot

¹² Se kap 3

¹³ ibid

regimen (HRW 2004:10) Vidare rapporteras i Human Rights Watch att: "The rebels are not Arabs, and they have been considered, in Khartoum where they fled to from the Darfur droughts of the 1980s, as uncontrollable and threatening presences and second-class citizens in the Arab city" (ibid:11). Vidare hot mot regimen anses särskilt Zaghawastammen vara¹⁴ eftersom dessa anses vara den mest organiserade delen av rebellgrupperna och också eftersom dessa lyckades komma till makten efter uppror i Chad (ibid). Sålunda kan klara tecken på *fear of domination* ses från båda konfliktens parter.

Den andra formen för rädsla och hot är *fear of extinction* eller "rädsla för utdöende/utrotning" framkommer speciellt i situationer och områden där det finns så kallade "backward groups" menar Horowitz (Horowitz 1985:175-181). Speciellt i tider då oro och osäkerhet för framtiden finns. Detta kanske kan ses som en synnerligen viktig aspekt i Darfurkonflikten. Förutom att området alltid varit ett av de fattigare i Sudan, som befolkats av "backward groups" i form av nomader och jordbrukare, har en stark oro för framtiden kunnat utläsas i intervjuer och rapporter beroende på ofta förekommande attacker i civila områden. Rädslan för att den egna gruppen skall dö ut gör många gånger att det råder en övertygelse om att gruppen "will cease to exist" om ingenting snart görs åt saken (ibid:176). När torkan bredde ut sig allt mer och de arabiska nomaderna i desperation tog mer och mer jord i anspråk som ägdes av de afrikanska bönderna, utan att de afrikanerna fick politiskt stöd från regeringen är det lätt att förstå hur denna rädsla tog grepp om den afrikanska befolkningen. Vittnesrapporter visar hur janjaweed till exempel kan ha spätt på afrikanernas "fear of extinction" genom att i sin attacker säga saker som: "This is your end. The Government armed me. You will not stay in this country. You will all die." (Report of international commission of inquiry on Darfur to UN Secretary General: 130). Ett annat exempel på denna rädsla för att utrotas som grupp är den oro de kristna afrikanerna uttryckt över regeringens ambition att sprida islam, där janjaweed också uttryckt hur de gått in i konflikten på bakgrund av jihad (HRW 2004:8) vilket också bekräftar van Dijks teori om att religion kan spela en central roll i hotbilder som upplevs (vad Dijk 1997:61).

Omvänt är det också lätt att förstå hur torkan och brist på jord gjorde arabiska nomadstammar allt mer desperata och när afrikanerna sedan grupperade sig mot regeringen, som ansågs stå på arabernas sida, bredde sig naturligtvis oron ut sig att de arabiska nomadstammarna i sin minoritetsställning i Darfur skulle kunna komma att på sikt utrotas.

Rotschild menar också att etnisk konflikt oftast orsakas av kollektiva rädslor för framtiden i och med att säkerhetsdilemman uppstår när grupper upplever oro för sin säkerhetssituation. Dessa säkerhetsdilemman kan ge upphov till enormt våld (Schulz 2004:103). Detta eftersom aktörer i konflikten har uppfattningen att våld är den enda vägen till säkerhet (ibid), vilket också Northrups eskaleringsmodell visade. Detta innebär att när människor är tillräckligt rädda för sina liv, sina

¹⁴ Kap 3

försörjningsmöjligheter eller sina familjer kan de vara beredda till att stödja och delta i långtgående våldsamma metoder för att skydda detta. Av situationen i Darfur att döma verkar detta som ett ytterst troligt skäl till varför våldet trappats upp.

Att *fear of extinction* också kan ses som en ren projektion gör fenomenet ännu mer intressant. Projicering är den psykologiska mekanism som gör att man överför egna impulser som man ej anser vara acceptabla på andra (Horowitz 1985:180). När som i Darfurs fall människor upplever att deras överlevnad och existens står på spel, finns således en stor potential för våld genom denna psykologiska projektionsmekanism. I detta fall skulle denna projicering kunna ta sig uttrycket av att vara något i stil med ”min grupp vill utrota de andra för att komma över deras resurser” – men projiceras på den andra gruppen vilket leder till att man uppfattar den andra gruppen som om att ”de vill utrota oss och komma över våra resurser”. Sålunda kan rädslan för utrotning av den egna gruppen i Darfur ses förekomma hos konfliktens båda parter vilket har effekten att konflikten utvecklas som en spiral mot allt våldsammare metoder som utförs som i förvar mot sig själv och den egna gruppen. Rädslor och osäkerhet för vad den andra parten i konflikten kommer göra orsakar ett offensivt beteende hos den egna gruppen. Man är helt enkelt rädd för att den andra parten kommer agera fientligt att en egen fientlig handling måste förekomma fiendens (Schulz 2004:103).

Osäkerheten om fiendens strategiska målsättningar kan alltså vara tillräckligt för att agera våldsamt - därmed är våldsspiralen ett faktum. Detta stödjer också Simons teori om att dödandet kan betraktas som en reflexhandling, vilket innebär att en aktör dödar sådana personer som gruppen tror skulle genomföra våldshandlingar mot den egna sidan om de bara kunde (1997:282). För utomstående kan detta verka överdrivet och ogrundat eftersom det är svårt att som utomstående kunna avgöra hur ”potentiella hot” egentligen upplevs – vilket också nämnts tidigare i samband med problematiken att göra hermeneutiska analyser. Exempel på motivationen bakom till synes oförklarliga våldshandlingar mot civila ur detta perspektiv kan dock urskiljas i vittnesskildringar. En janjaweed militär skall ha sagt till en kvinna under utförande av våldtäkt att: ”You are the mother of the people who are killing our people.” (Report of international commission of inquiry on darfur to UN Secretary General:130). Genom Simons ”reflexmässiga teori” kan således denne militär antas ha känt legitimitet för utförande av denna våldshandling – eftersom han misstänkte att kvinnans söner troligen utförde, eller planerade utföra, liknande brott och värre mot dennes gruppmedlemmar.

En annan psykologisk förklaring som ligger inbakat i *fear of extinction* är själva sambandet mellan självkänsla, osäkerhet och fördomar. Ett samband har upptäckts mellan dålig individuell självkänsla och hög grad av fördomar mot andra. Fördomar bäddar nämligen för antipati mot ”de andra” och minskar på så sätt den egna oron och osäkerheten genom förstärkt känsla av tillhörighet i sin ”egna grupp”. Detta kan ses såväl ur individuellt som kollektivt perspektiv (ibid:179), vilket i sin tur kan leda till att hotbilden mot ”de andra” överdrivs och tar sig orimliga proportioner på grund av att denna process skall fylla funktionen att ersätta den dåliga självkänslan i gruppen.

Detta innebär att ju säkrare en grupp känner sig på sin egen överlägsenhet, stolthet och förmåga desto mindre är gapet mellan föreställningar och verklighet i sin definition av sig själva och ”de andra”. Om gruppen däremot känner sig osäker och hotad så ökar deras behov av att skapa extrema illusioner kring sin egen och andras identitet (Mennell 1998: 180-181).

Detta bygger även Smith vidare på och menar att känslor för eller emot andra kan förändras radikalt när traumatiska förändringar är under pågående, t. ex. krig, erövring, förslavning eller religiös omvändelse (Smith 1991:26). I Darfurs fall kan således konfliktparternas dåliga självkänsla, delvis byggd på en historia av diskriminering och marginalisering, i kombination med rådande orostider och osäkerhet ses som en källa till den antipati som riktas mot ”de andra” och kan verka som en viktig delförklaring på de uttryck av extremt hat mot ”de andra” vilket lett till folkmord och etnisk rensning.

Olika historiska faktorer kan sålunda ses ha betydelse för för huruvida ovan nämnda hot och rädslor skall kunna få genomslag och inverkan på våldsutvecklingen. Viktigt för den typen av etnisk identitet som växt fram i Darfur är att identitetskonstruktionen hålls samman av myter och gemensamt ursprung, historiska berättelser och känslor av solidaritet eller anknytning till ett visst territorium (Smith 1991:20) som bevaras genom olika typer av exklusion: ”The identity is as frequently based on myth as on fact, and on the main means of its preservation is through the principles of exclusion” (Rothschild 1995:1).

Som konstaterat kan konflikten i Darfur till stor del ses som ”identity-driven” vilket har sin förklaring och sitt ursprung i olika former av upplevda hot, som i sin tur grundar sig i mer eller mindre medveten kollektiv rädsla för förintelse. Förutom de rent faktiska exemplen från nuvarande situation i Darfur som nämnts tidigare, kan denna rädsla också ha andra orsaker och förklaringar, vilka ofta härstammar den från tidigare minnen eller erfarenheter av att tillhöra en etnisk sårbar grupp (Crighton & Mac Iver 1991:127).

Volkan beskriver till exempel hur så kallade ”chosen traumas” kan påverka synen på den egna respektive den andra gruppen genom historien. Ett ”chosen trauma” menar Volkan är en mer eller mindre omedveten process genom vilka människor identifierar sig med sina förfäders trauman. Detta innebär att man genom återberättande av gamla orföretter som begåtts mot den egna gruppen tolkar nutida händelser och förändringar (Kinnvall 2002:86). Detta synsätt bekräftar på ett sätt de essentialistiska perspektiv om att Darfurs massmord har sin förklaring i det ”urgamla hatet och rivaliteten stammarna emellan”. Ur konstruktivistisk synvinkel är dock detta psykologiska fenomen snarare ett tecken på hur identiteter är konstruerade genom ständigt pågående processer där människor *väljer* vilka historiska aspekter till vilka de vill knyta an aktuella händelser för att på så sätt lättare kunna konstruera sin egen och andras identitet. Ett så kallat chosen trauma skulle här till exempel kunna vara de afrikanska stammarnas situation före och under kolonialtiden, där de tillhörde den mest utsatta gruppen som bland annat i stort antal blev bortskickade som slavar (HRW 2004:149). När arabiska janjaweed idag benämner afrikanerna som slavar

återuppväcks dessa minnen och nämnda *fear of domination* och *fear of extinction* förstärks. Känslan av att tillhöra en etnisk sårbar grupp kan också successivt ha förstärkts efter självständighetsförklaringen 1956 då britterna överlämnade makten åt i huvudsak araber vilka sedan dess politiskt, ekonomiskt och religiöst dominerat landet (HRW 2004:8).

5 Sammanfattning och slutsatser

Innan jag påbörjade denna uppsats hade jag en relativt vag bild av konflikten i Darfur. Denna bild var formad dels av den mediala rapporteringen och dels av tidigare studier av konflikter av liknande slag. Orsakerna till konflikten härledde jag därför mer eller mindre automatiskt till olika socioekonomiska och politiska faktorer.

När min analys nu är genomförd kan detta till stor del också bekräftas. Olika strukturella konfliktteorier har satts i relation till Sudan och Darfurs ekonomiska, sociala och politiska utveckling där jag till exempel ser hur teorin om *basic needs* spelar in för Darfur. Dessa grundläggande behov menar nämligen Azar är avgörande konfliktutlösare i länder som lider av ekonomiska och politisk underutveckling (Azar 1990:23-25) där: "[...] the prolonged struggle by communal groups for basic needs such as security, recognition and acceptance, fair access to political institutions and economic participation." (ibid:93).

Huruvida dessa strukturella faktorer har betydelse för den våldsamma konfliktutvecklingen, vilken mynnat ut i massmord, ställde jag mig i inledningskapitlet tveksam till. Jag har som sagt reagerat över att det är den bild media ofta ger över situationen, genom att benämna just kampen om jorden som den väsentligaste orsaken bakom massmorden. Jag valde därför att se konfliktutvecklingen ur en annan dimension, där socialpsykologiska faktorer med fokus på identitetsprocesser fick bli uppsatsens kärna.

Ur det konstruktivistiska perspektivet ses identiteter som processuella, kontextbundna och mångdimensionella, där identiteter anses bildas ur möten mellan människor, antingen individuellt eller gruppvis och på så sätt skapas relationellt (Kinnvall 2003:14). Identiteterna kan således ändras över tid – vilket är fallet i Darfur där den etniska identiteten blivit mer och mer framträdande de sista åren med bruket "araber" och "afrikaner" som exempel. Bakom identitetskonstruktionerna, eller så kallade kategoriseringsprocesser där "vi-gruppen" oftast ses som god emedan "de-gruppen" som ond, ligger olika strukturella faktorer som exempelvis ekonomisk diskriminering eller marginalisering. Vad som dock gör att dessa skapade identiteter leder till hat och våld mot den andra gruppen finns däremot på det socialpsykologiska planet. Genom Northrups eskaleringsmodell¹⁵ kan mekanismerna bakom konfliktens våldsupptrappning avläsas, där stereotypa föreställningar om den andra gruppen i olika faser allt mer kan gå över i misstänksamhet och rädsla för att den egna gruppens identitet skall försvinna. Slutliga fasen i eskaleringsmodellen är

¹⁵ Se sidan 20

således att utrotning av den andra gruppen är den enda utvägen för egna gruppens överlevnad.

Northrups eskaleringsmodell ger således en rimlig förklaring till hur negativa stereotypa föreställningar om ”de andra” kan leda till den brutalitet som förekommer i Darfur, om något svårt att förstå för utomstående. Centralt är själva hot- och fiendebilderna som kollektivt anammas och växer sig in i folks medvetande. Dessa hotbilder har i uppsatsen summerats genom Horowitz indelning *fear of domination* och *fear of extinction*, vilka är sammansatta av komplexa sociala och psykologiska krafter.

De socialpsykologiska teorierna som applicerats på Darfurkonflikten ger således de alternativa svar på mina frågeställningar om varför konflikten utvecklats så brutalt som jag i inledande fas sökte. Förutom hot- och fiendebilder är osäkerhet ett genomgående drag i denna process vilket i hög grad präglar våldsutvecklingen. Denna känsla kan böttna i oro för framtiden, för sina försörjningsmöjligheter eller för sin egna grupps säkerhet. Hotbilderna och osäkerheten går sedan hand i hand och kan så småningom bli en kraftfull våldsutlösare genom att de framkallar rädsla. Rädsla för vad ”de andra” kan tänkas göra vilket i sin tur bygger en våldsspiral grupper emellan där den andra gruppen kollektivt upplevs som ett potentiellt hot.

Ett problem jag uppmärksammade innan jag genomförde denna uppsats var: hur skall jag som utomstående kunna fastställa och dra slutsatser kring upplevelser, känslor och föreställningar som folket i Darfur har? Mitt tidigare svar var att det kommer jag inte kunna, vilket jag nu kan bekräfta stämmer. Trots min relativt genomgående socialpsykologiska analys av Darfurkonflikten, genom diverse identitetsteorier, kan jag ej dra några faktiska slutsatser kring vad som egentligen ligger bakom och utlöser pågående folkmord. Men ovan nämnda socialpsykologiska faktorer tjänar som sagt väl till att ge de alternativa förklaringar till massmorden jag trots allt sökte inledningsvis. Således ser jag uppsatsens syfte vara uppfyllt; jag har lyckats belysa alternativa orsaker till våldsutvecklingen genom att bland annat påvisa vilken viktig roll identiteter och identitetskonstruktion spelar i konflikten genom att peka på möjliga förklaringar till varför dessa identiteter konstrueras och vilka krafter som påverkar.

På detta sätt kan jag här bekräfta mina tidigare argument om hur de ekonomiska och politiska faktorerna ej ensamt leder till folkmord och etnisk rensning. Däremot kanske deras inverkan på våldsutvecklingen inte helt får uteslutas. Det är trots allt ekonomisk och politisk marginalisering som bäddat för konflikten och som sedan vidare bidrar till dess vidareutveckling genom exempelvis ekonomiska bidrag från regeringen till den arabiska militären janjaweed. Kinnvall hävdar till exempel hur man som helhet måste förstå vilka ”[...] kontextuella och psykologiska förhållanden som råder mellan grupper; förhållanden som ofta präglas fördomar, xenofobi, etnocentrism, antisemitism, sexism och rasism. Detta tenderar särskilt vara fallet när den ena gruppen innehar mer makt, fler privilegier och resurser än den andra.”(Kinnvall 2003:34). Förhållandet mellan grupper, i detta fall mellan ”araber” och ”afrikaner”, måste därför ses som en följd av både strukturella och

socialpsykologiska orsaker, där som Azar skriver: “The roots of protracted social conflict are to be found at the interlocking nexus of underdevelopment, structural deprivation (political, economic and psychological) and communal or identity cleavages.” (Azar & Moon, 1986:305).

Sammanfattningsvis hoppas jag alltså att min studie kunnat ge de alternativa förklaringarna bakom pågående massmord i Darfur som jag själv sökte inledningsvis. Detta med förhoppning om min uppsats kan ge insikter om ofta förbisedda faktorer vid brutal våldsutveckling i konflikter, för att eventuellt komma till bruk vid studier av andra konflikter av liknande slag.

”A bloody phenomenon cannot be explained by a bloodless theory.”.....
(Horowitz 1985.140).

6 Referenser

- Azar, E. 1990. *The Management of Protracted Social Conflict: Theory and cases*. Aldershot: Dartmouth
- Azar, E. och Moon, C.I 1986. "Managing Protracted Social Conflicts in the Third World: Facilitation and Development Diplomacy". *Journal of International Studies* vol 15, nr 3, 1996, s 305
- Bar-Tal, D. 2000. *Shared Beliefs in a Society*. Sage Publications Ltd: New Delhi
- Crighton, E. och Mac Iver, M. 1991 "The Evolution of Protracted Ethnic Conflict: Group Dominance and Political Underdevelopment in Northern Ireland and Lebanon". *Comparative Politics*. Vol. 23, nr.2
- Esiasson – Giljam- Oscarsson – Wängerud 2004. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB: Stockholm
- Galasinska & Galasinski 2003. "Discursive strategies for Coping with Sensitive Topics of the Other" *Journal of Ethnic and Migration Studies*
- Hall, P. 2003. I Petersson & Robertssons *Identitetsstudier i praktiken*. Daleke Grafiska AB: Malmö
- Holmberg, M. *Kamp om jorden bakom massmord*. Dagens Nyheter. Publicerad 040808
- Horowitz, D. 1985. *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press: Berkely
- Human Rights Watch* 2004. "Sudan. Darfur in Flames. Atrocities in Western Sudan" vol 16 No. 5
- Kecmanovic, D. 1996 *The Mass Psykology of Ethnonationalism* Plenum Press: New York
- Kinnvall, C. 2002 *Nationalism, religion and the search for chosen traumas*. Sage publications: London
- Kinnvall, C. 2003 "Identitetsstudier – en översikt" i Peterssons & Robertsons (red) *Identitetsstudier i praktiken*. Daleke Grafiska AB: Malmö
- Northrup, T.1989. *The Dynamic of Identity in Personal and Social Conflict*. Syracuse University Press: Syracuse
- Petersson, B. 2003. *Identitetsstudier i praktiken* . Daleke Grafiska AB: Malmö
- Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United nations Swecretary-General*. 050125: Genève.
- Riggins, S. 1997. *The language of Politics of Exclusion: Others in Discourse* Sage publications: London
- Ross, M. 1993. *The Management of Conflict: Interpretations and Interests in Comparative Perspective*. Yale University Press: New Haven

- Rothschild, D., och Groth, A., 1995. "Pathological Dimension of Domestic and International Ethnicity". *Political Science Quarterly*. Vol 110, nr 1, 1995
- Schulz, H. 2002. *Krig i vår tid*. Studentlitteratur: Lund
- Smith, A. 1997: "'The Golden Age' and National Renewal: Myths and Nationhood." Hurst and Company
- Tajfel, H. 1984. *The social dimension: European developments in Social Psychology*. Cambridge University Press: Cambridge
- The Economist* 2004. "Leaders: Sudan can't wait – genocide in Darfur". 040731 vol 372: London
- Thurén, T. 2001 *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB: Stockholm
- Van Dijk, T. 1997. "Political Discourse and Racism: Describing others in western parliaments i Riggins (red.) *The language of Politics of Exclusion: Others in Discourse* Sage Publications: London
- Van Houtum, H. 2000. "An Overview of European Geographical Research on Borders and Border Regions". *Journal of Borderland Studies*, vol. 15, no. 1
- Wehterell, M. 1996 "Group Conflict and the Social psychology of Racism" i Wetherell M. *Identities, Group and Social Issues*. Sage Publications: London
- Woodhouse, T., 1996. "Commentary: Negotiating and New Millenium? Prospects for African Conflict Resolution". *Review of African Political Economy* nr 68 1996

Bilaga 1

